

Vesa-Pekka Herva &
Antti Lahelma

MYYTTINEN POHJOLA

*Matka elävien
ja elottomien
olentojen
maailmaan*

SUOMENTANUT
Timo Soukola

Gaudeamus

Englanninkielinen alkuteos:

Northern Archaeology and Cosmology. A Relational View

Copyright © 2020 Vesa-Pekka Herva & Antti Lahelma

All Rights Reserved

Authorised translation from the English language edition published
by Routledge, a member of the Taylor & Francis Group

Suomen tiedekustantajien liitto on tukenut teoksen suomentamista

Copyright © 2026 Tekijät & Gaudeamus

Gaudeamus Oy

www.gaudeamus.fi

Kansi: Maria Manner

KL 93, 49.26

ISBN 978-952-345-344-9

Painopaikka: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallinna 2026

SISÄLLYS

1	JOHDANTO: VILLI POHJOLA	13
	<i>Pohjola ja muu maailma</i>	16
	<i>Relationaalisuus, henkisyys ja todellisuuden rikkaus</i>	19
	<i>Pohjolan henkisyys ja magia</i>	21
	<i>Maaailman tunteminen</i>	24
	<i>Relationaalisuus ja pohjolan maailma</i>	26
	<i>Aika, ajallisuus ja longue durée</i>	31
	<i>Pohjolan määritelmä</i>	34
	<i>Fennoskandian menneisyyden pääjuonteet</i>	37
	<i>Kirjan rakenteesta</i>	42

OSA I: MAA

2	KIVEN MAAILMAT	47
	<i>Kilpajuoksu arktiselle alueelle</i>	47
	<i>Kivessä piilevä maailma</i>	50
	<i>Kideonkalot ja muut alisen maailman ihmeet</i>	54
	<i>Luolat pohjolan myöhäisessä perimätiedossa</i>	58
	<i>Uuden ajan alun kaivoksissa tehtiin haavetyötä</i>	61
	<i>Pohjolan alistaminen ja hallinnointi</i>	64
	<i>Kaivostoiminta ja taikuus</i>	67
	<i>Lapin kullan kimallus</i>	69
	<i>Mineraalien häviämätön houkutus ja alinen maailma</i>	73
3	TALOT, MAA JA MAAPERÄ	78
	<i>Pohjolan asumukset, ihmiset ja kosmos</i>	78
	<i>Ensimmäiset talot</i>	81

	<i>Keramiikka, kuoppatalot ja kulttuurin muutos</i>	84
	<i>Varhainen keramiikka, maanviljely ja asuinpaikkojen vakiintuminen</i>	85
	<i>Talot ja aliseen maailmaan liittyvien käsitysten muutos</i>	88
	<i>Saviesineiden valmistaminen oli tapa muokata ihmisen suhdetta ympäristöön</i>	90
	<i>Elämää henkien asuttamassa maailmassa</i>	94
	<i>Henkistetty talo</i>	96
4	METSÄT JA METSÄSTYS	102
	<i>Metsä pohjolan luonnon- ja mielenmaisemassa</i>	102
	<i>Puiden kohtaaminen</i>	107
	<i>Ihmiset ja eläimet pohjolassa</i>	113
	<i>Saaliin viettely</i>	117
	<i>Olivatko hirvenpääsauvat kivikautisten klaanien symboleita?..</i>	120
	<i>Samaanin valttikka?</i>	123
	<i>Karhu, metsän kultainen kuningas</i>	127
	 OSA II: MERI	
5	RANNIKKOSEUDUT JA MERI	137
	<i>Eläminen meren ehdoin</i>	137
	<i>Kaksi välimerta</i>	139
	<i>Rannikoiden muuttuvien olojen kohtaaminen</i>	145
	<i>Itämeren rantamaisemien ajallisuudesta</i>	148
	<i>Kiviröykkiöt pohjolan rannikkoseuduilla</i>	153
	<i>Tuonpuoleiseen liittyvät saaret</i>	158
	<i>Rannikoiden kivilabyrintit</i>	161
6	VENEET JA VESITIET	167
	<i>Lappilaisesta suosta löytynyt outo esine</i>	167
	<i>Vesi ja tuonpuoleinen pohjolassa</i>	169
	<i>Vaellus henkikalan hahmossa</i>	173
	<i>Sinisiä hirviä ja lentäviä veneitä</i>	176
	<i>Aurinkolaivat partaveitsissä ja kalliotaitteessa</i>	180
	<i>Vainajien laivat</i>	183

7	JOKISUUT JA KESKUSPAIKAT	188
	<i>Todelliset ja myyttiset joet</i>	188
	<i>Jokisuut liminaalituloina ja keskuspaikkoina</i>	194
	<i>Esihistorian myöhäisvaiheiden myyttiset maailmat</i>	198
	<i>Pirkkalaiskauppiaiden mahti</i>	203
	<i>Markkinapaikat</i>	206

OSA III: TAIVAS

8	LINNUT JA MAAILMANKUVA	211
	<i>Muuttolinnut ja vuodenaikojen kierto</i>	211
	<i>Linnut persoonina</i>	215
	<i>Opaslinnut ja sielulinnut</i>	217
	<i>Kurjet ja kääpiöt</i>	221
	<i>Paholaisen joutsenet</i>	225
	<i>Aurinkojoutsenet?</i>	228
9	AURINKO, VALO JA TULI	230
	<i>Auringon kansa</i>	230
	<i>Meripihka ja Apollo</i>	233
	<i>Pohjolan auringon palvominen</i>	238
	<i>Tulen ja maan avioliitto</i>	243
	<i>Tuli ja kotiliesi pohjolan kulttuureissa</i>	247
	<i>Tuli ja olomuodon muutos</i>	249
	<i>Outoja valoja pohjoisella taivaalla</i>	252
10	LOPPUSANAT	254
	<i>Maailma täynnä elämää</i>	254
	<i>Pohjola ja etelä</i>	257
	VIITTEET	262
	KIRJALLISUUS	274
	HAKEMISTO	303
	KIRJOITTAJAT	309